

Королёва И. И.

**ПРОБЛЕМА ФОРМИРОВАНИЯ ДУХОВНЫХ ПОТРЕБНОСТЕЙ У БУДУЩИХ МЕНЕДЖЕРОВ
ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СФЕРЫ В НАСЛЕДИИ В. СУХОМЛИНСКОГО**

В данной статье раскрыты подходы к решению проблемы формирования духовных потребностей у будущих менеджеров образовательной сферы в наследии В. Сухомлинского. Обосновывается, что источником богатства духовной жизни есть интеллектуальная, неповторимая педагогическая деятельность в коллективе, которая состоит в постоянном взаимообмене ценностями, создании духа творческого поиска. Единство труда и духовной жизни достигается во время получения результата труда, который приносит эстетическое удовлетворение, чувство чести и собственного достоинства. Главной целью управленческой деятельности есть создание атмосферы вдохновенного труда личности и коллектива, условий передачи высшей человеческой ценности – мастерства, таланта старших поколений младшим.

Ключевые слова: духовность, духовные потребности, духовная жизнь, управленческая деятельность, менеджеры образовательной сферы.

Koroleva I. I.

**PROBLEM OF FORMING OF SPIRITUAL NEEDS OF FUTURE MANAGERS OF EDUCATIONAL
SPHERE IN HERITAGE OF V. SUKHOMLYNSKIY**

In this article the approaches to solving the problem of forming of spiritual needs of future managers of educational sphere in heritage of V. Sukhomlynskiy are done. They can provide ability of students to get knowledge, to communicate, to create. It is noted the spiritual needs of human nature, which has social and cultural origins. The most important spiritual needs are his (her) cognitive needs, the need of communication, aesthetic need. V. Sukhomlynskiy through all his works proves that the source of wealth of spiritual life is intelligent, creative, unique pedagogical work in a team, in constant interchange of values which can create the spirit of creative search. The unity of labor and spiritual life is achieved while obtaining the result of work that brought aesthetic pleasure, sense of honor and dignity. The main goal of administrative activity of management education is the process of creation of atmosphere of intellectual, interesting, inspiring work – the great spiritual wealth of individuality and collective, conditions of transfer of the highest human value – excellence, creation of a creative core and it can inspire teachers, it can give them an idea of humane-educational rights, that is important for personality of a leader, manager, spiritually rich, intellectually original, brightly moral, able to respect other point of views. The creative use of V. Sukhomlynskiy's theoretical positions and practical experience on questions of forming of spirituality and spiritual necessities will assist the improvement of professional preparation of future managers of educational industry.

Keywords: spirituality, spiritual needs, spiritual life, management activities, manager of educational sphere.

УДК 371.11

Одайник С. Ф.*

**ВИКОРИСТАННЯ В РОБОТІ ДИРЕКТОРА ШКОЛИ
ІДЕЇ ГУМАНІСТИЧНОГО ВИХОВАННЯ В. СУХОМЛИНСЬКОГО**

У статті розглянуто деякі засади концепції «гуманної» педагогіки В. Сухомлинського; обґрунтовано сутність, зміст і форми гуманістичного виховання школярів, наслідком якого є утвердження в освітньому закладі загальнолюдських духовних цінностей, визнання прав особистості дитини; викладено принципи педагогічної діяльності керівника навчального закладу, що ґрунтуються на любові до дітей, толерантності, спільній творчій праці, коректності, компетентності, умінні створювати навколо себе позитивну атмосферу для всіх суб'єктів освітнього процесу. Доведено, що впровадження й творче використання

* © Одайник С. Ф.

цінного досвіду великого педагога може сприяти оптимізації управління процесом виховання за допомогою гуманізації освіти.

Ключові слова: директор школи, управління навчально-виховним процесом, гуманізація освіти, гуманізм, людяність, педагогічна культура, віра в дитину.

У світлі останніх подій за умови складного політичного і соціально-економічного стану України особливо відчутний негативний вплив на сучасну школу таких суспільних явищ, як посилення аморальності, агресивності, жорстокості, байдужості, що призводить до знецінення освіти та падіння авторитету вчителя. Аналіз цих процесів дозволяє зробити висновок, що небезпека виростити бездуховне покоління, яке зневажливо ставиться до культурних цінностей та не прагне здорового способу життя, досить висока. Розв'язання цієї проблеми можливе за умови оптимізації управління процесом виховання за допомогою гуманізації освіти. Гуманні цінності й відповідні їм норми визначають повсякденну поведінку і регулюють взаємини людей, забезпечують раціональність і людяність їхнього способу життя, а отже життєздатність суспільства.

Саме з цих позицій сформульовано завдання в Державній національній програмі «Освіта» («Україна XXI століття»), в якій зокрема зазначено: «Гуманізація освіти полягає в утвердженні людини як найвищої соціальної цінності, розкритті її здібностей та задоволенні різноманітних освітніх потреб, забезпеченні пріоритетності загальнолюдських цінностей, гармонії стосунків людини і навколишнього середовища, суспільства і природи» [1].

Важливий внесок у розробку проблеми засобів гуманізації освітнього процесу, формування гуманістичних цінностей особистості зробили Ш. Амонашвілі, А. Бакалець, С. Бондаревська, С. Гончаренко, О. Гриньов, М. Добрускін, А. Донцов, І. Зязюн, Б. Кваша, Ю. Мальований, Є. Петров, І. Соколова, В. Сухіна, В. Сухомлинський, О. Сухомлинська та інші.

Яскравим прикладом розв'язання проблеми гуманізації освіти є педагогічний досвід вітчизняного гуманіста Василя Сухомлинського, творча спадщина якого має велике теоретичне і практичне значення. Розроблена ним система не тільки збагатила науку новаторськими ідеями й положеннями, значно розширила теорію і освітню виховну практику, а й була своєрідним революційним етапом розвитку вітчизняної педагогічної думки.

Творчість Василя Олександровича з кожним роком привертає все більшу увагу наукової спільноти. Важливими є дослідження науковців М. Антонця, М. Богуславського, Г. Бучківської, С. Денисюк, М. Гусаковського, Н. Дічек, І. Зязюна, Б. Лихачова, О. Коваль, В. Кумаріна, С. Лашина, Л. Мілкова, О. Пшеврацької та ін. Нині, коли наука і всі ланки системи освіти намагаються вирішити складні завдання, одним з яких є виховання гуманістичних цінностей у підростаючого покоління, у науковому доробку В. Сухомлинського можна знайти поради і шляхи для їх успішного вирішення, що й зумовлює актуальність цієї статті.

Мета статті полягає в обґрунтуванні сутності, змісту та форм гуманістичного виховання школярів на засадах ідей В. Сухомлинського та використання їх у роботі директорами шкіл.

Гуманізація освіти – соціально-педагогічний феномен, що відбиває сучасні суспільні тенденції в побудові й функціонуванні системи освіти. Гуманізація становить найважливішу характеристику способу життя педагогів і вихованців, вона припускає справді людські (гуманні) відносини між ними в педагогічному процесі. Нарешті, гуманізація – ключовий елемент нового педагогічного мислення, що змінює погляд на характер і суть навчально-виховного процесу, в якому і педагоги, і вихованці – суб'єкти розвитку своєї творчої індивідуальності, – зазначає Є. Шиянов [10, с. 80].

Педагогіку В. Сухомлинського ми по праву називаємо гуманістичною, оскільки в ній чільне місце належить вихованню загальнолюдських духовних цінностей. Педагог був твердо переконаний: «Засвоєння молодого людиною загальнолюдських норм ми вважаємо дуже важливим етапом формування моральної культури особистості» [5, с. 146].

Як директор школи, у своїй діяльності В. Сухомлинський багато уваги приділяв становленню особистості, зокрема гуманістичному вихованню. Це засвідчують його численні монографії, брошури, оповідання, його практична діяльність і, головне, її результати – навчальні успіхи вихованців Павлівської школи, їхнє життя, моральна культура і, звичайно, гуманність. Виховання у В. Сухомлинського – це творення щастя кожного вихованця. «Здійснювати це завдання, – пише Василь Олександрович, – означає вести кожного вихованця тією доріжкою, на якій з найбільшою яскравістю може розкриватися сила його розуму і умінь, майстерність і творчість. Скільки учнів – стільки і доріжок. Саме у цьому й полягають труднощі і разом з тим благородство роботи вихователя – інженера людських душ» [9, с. 93]. Одна з найважливіших гуманістичних ідей, що наповнює педагогічну систему В. Сухомлинського, полягає в запереченні, неприпустимості будь-якого насильства над дитиною.

Василь Олександрович розглядав гуманістичне виховання як процес, наслідки якого залежать від утвердження в освітньому закладі гуманістичних взаємин, культури як основи навчання і виховання, визнання прав особистості дитини. Він був переконаний, що вимогливість, підпорядкування, керівництво, управління, система залежностей – не головні для створення колективу. Головними є гуманні людські взаємини між учнями, між вихователями і вихованцями, і на цій основі формуються єдині поняття про добро і зло [4, с. 563].

Вивчення досвіду великого педагога показало, що однією з головних умов гуманного управління школою за його системою було наукове дослідження особистості дитини. Виходячи з можливості зазначеного, В. Сухомлинський та педагогічний колектив його школи глибоко вивчали, досліджували природний бік психічних явищ, духовний світ дитини, залежність процесів, що в них відбуваються. Василь Олександрович навчав педагогів створювати організовану систему впливів на вихованців, яка сприяє всебічному розвитку дитини і побудована на принципах гуманізму. Розвиваючи дитячу індивідуальність, В. Сухомлинський надавав великого значення людяності. З цього приводу він писав: «Багатство духовного життя особистості залежить значною мірою від того, як глибоко людина не лише розуміє, а й відчуває благородство ідей гуманності, людяності» [5, с. 218].

Методика гуманістичного виховання у Василя Сухомлинського становить собою систему органічно поєднаних різноманітних способів, методів, прийомів впливу на вихованців, що реалізовані засобами майстерного спілкування вчителя з учнями. У Павлівській середній школі, яку ще за життя педагога називали школою-лабораторією педагогічної думки і практики виховання, поступово створювалась та відшліфовувалась методика гуманістичного виховання, що містить такі найголовніші методи:

- виховання словом: роз'яснення вчителем моральних понять, цінностей, норм, правил гуманної поведінки; етичні бесіди; словесне виявлення довіри і недовіри; навіювання; переконання, роздуми; створення казкових образів гуманної поведінки і взаємовідносин тощо;
- виховання прикладом: ставлення до людей, навколишнього світу, природи, України, людства;
- формування досвіду гуманної поведінки дітей: організація спеціальних педагогічних ситуацій; доручення; спонукання до творчо корисної діяльності; створення ситуації успіху тощо.

– стимулювання й оцінювання вчинків, поведінки, діяльності: похвала, заохочення, примус, осудження, недовіра, нагляд, заборона, обмеження, моральна підтримка та інші.

– самовиховання, саморозвиток учнів як вершина, мета виховання [6].

Василь Олександрович, аналізуючи чинники гуманістичного виховання, підкреслює провідну роль сім'ї у формуванні гуманістичних цінностей. Адже те, що відбувається в сім'ї, зберігається дитиною протягом усього життя. Від гармонійності і стабільності стосунків у сім'ї, її психологічного клімату, морального здоров'я, панування естетичних смаків та етичних норм поведінки залежать і рівень розвитку суспільства. Сім'я може бути як позитивним, так і негативним чинником виховання. Однак жоден інший соціальний інститут не може завдати стільки шкоди вихованню дитини, скільки це може зробити сім'я [5].

Говорячи словами В. Сухомлинського, «сім'я з її взаєминами між дітьми і батьками – перша школа інтелектуального, морального, естетичного і фізичного виховання... Духовне і морально-естетичне багатство сімейного життя – найважливіша умова успішного виховання дитини і в домашніх умовах, і в дитячому садку, і в школі» [6, с. 12-13]. Отже, дружні стосунки між членами сім'ї, доброзичлива атмосфера, злагода, взаємоповага, любов і поступливість батьків у ставленні одне до одного «...все це створює те здорове, моральне середовище в якому формуються прагнення до добра, впевненість у його торжестві, світле, оптимістичне бачення життя», – стверджує В. Сухомлинський [3, с. 187].

Визначний гуманіст вибудовував свою виховну систему на принципах етнопедагогіки, в якій образ матері посідає значне місце. Мати у нього випромінює любов, чуйність та повагу до дитини; мати – джерело загальнолюдських цінностей, чеснот, Берегиня. А тому любов до матері, як вважав педагог, потрібно виховувати і в школі у процесі формування стосунків між хлопчиками і дівчатами. Не менш важливою, на його думку, у вихованні дитини має бути і роль батька, особливо коли в сім'ї підрастає син. Для хлопчиків батько є еталоном мужності, хоробрості, сміливості, усемогутності, вони мріють бути схожими на своїх батьків. Батькам, – радив педагог, – необхідно звертати особливу увагу на синівську любов і вдячність. Адже ніхто не хоче, щоб його дитина виросла жадібною, грубою, злою. Проте таке трапляється навіть у благополучних родинах. На батьків В. Сухомлинський покладав обов'язок створення в сім'ї необхідних умов для становлення особистості дитини, аби в неї могла виробитися правильна соціальна орієнтація, утвердилися почуття рівноправного і повноцінного учасника життя своєї сім'ї, країни [4].

Педагог був переконаний, що виховувати у дітей чесність, правдивість, доброту і чуйність, любов і повагу до старших потрібно ще змалку, оскільки діти живуть своїми уявленнями про добро і зло, про честь і безчестя, про людську гідність, що у них свої критерії краси. «Пам'ятайте, що кожна дитина приходить у школу зі щирим бажанням добре вчитися, – зазначав Василь Олександрович, – воно ніби яскравий вогник, що освітлює світ дитячих турбот і тривоги. Дитина несе його нам, учителям, з безмежною довірливістю. Цей вогник легко погасити різкістю, грубістю, байдужістю, невірою в неї, дитину», – писав учений [8, с. 285]. Така душевна праця відточує сердечну чуйність, пробуджує бажання робити добро. «Азбука виховання людяності в тому, щоб дитина, віддаючи тепло своєї душі іншим людям, знаходила в цьому особисту радість», – стверджував учений [6, с. 188].

Душевна чуйність – це вміння відгукуватися думками, почуттями на все те, що відбувається в навколишньому світі; без чуйності до людини неможливою є гуманність. Батьки мають навчати дітей відчувати іншу людину, розуміти і поважати інтереси інших, їхні прагнення, тобто засвідчувати поведінкою, вчинками своє ставлення до людей. В. Сухомлинський писав: «Виховання дітей – це віддача духовних сил. Людину ми творимо любов'ю – любов'ю батька до матері і матері до батька, любов'ю батька

й матері до людей, глибокою вірою в красу і гідність людини. Прекрасні діти виростають у тих сім'ях, де батько й мати по-справжньому люблять одне одного і разом з тим люблять і поважають людей» [7, с. 413].

Справжня гуманність не може бути вихована без такої риси, як правдивість. Для цього потрібно формувати в дітей звичку постійно говорити правду. І прикладом для наслідування дітям є дорослі, їхня глибока повага до правдивості як цінної людської якості. Коли дитина втрачає віру у правду, то, за словами В. Сухомлинського, вона стає озлобленою, жорстокою, лицемірною. А для того, щоб виховати у дітей чесність і правдивість, потрібно багато працювати. З цього приводу видатний педагог писав: «Є така нехороша, небезпечна річ – лінощі душі. Заглянь собі в душу, зваж, чи немає в ній зернини цієї вади. Я є – викинь її, не дай їй прорости буйним дурманом. Лінощі душі – це байдужість до людини. Якщо ти не помічаєш чужого горя, значить, у тебе небезпечна хвороба – лінощі душі. Подолай у собі цю хворобу. Пильно вдивляйся в усе, що відбувається навколо тебе. Пізнавай світ не тільки розумом, а й серцем» [7, с. 414].

Діти не можуть жити без довіри. Без неї неможливе самовиховання. Отримани уявлення про добро і зло, правду і неправду, честь і безчестя знаходять відображення в стосунках між дітьми.

Великий педагог уважав, що вирішальне значення для виховання школярів мають моральні якості вчителя і директора школи. На його переконання, вчителі – це батьки, а школа – це сім'я. Тому вимоги до вчителя були такими ж, як і до батьків. На думку вченого, учитель має бути не тільки наставником, а й другом учнів, разом із ними переживати труднощі та радощі. Найкращий учитель для дитини той, хто, духовно спілкуючись із нею, забуває, що він учитель, і бачить у своєму учневі друга, однодумця [4]. Педагог радив учителям бути доброзичливими, ставитися до школярів так, як би вони поставилися до власної дитини. «Доброзичливість, – зазначав В. Сухомлинський, – треба виховувати, і виховується ця властивість душі тільки тоді, коли вона – взаємна, тобто коли педагог бажає добра учневі, а учень – педагогові» [4, с. 433]. Дитину потрібно вчити пізнавати світ серцем, відчувати інших людей. У сім'ї доброзичливість формується насамперед теплом материнської любові, у школі – поведінкою вчителя, його авторитетом. «Дитина, яка відчуває серцем іншу людину, стає доброзичливою», – зазначає Василь Олександрович [4, с. 435].

Перебуваючи на посаді директора школи, В. Сухомлинський зазначав, що «...роки й роки ідуть на те, щоб навчити і вчителів, і батьків бути чутливими до переживань дітей. Зрозуміти дитяче почуття – значить підійти до дитини по-людському, принести їй спокій, розсіяти тривогу, навчити її бути доброю й чуйною. Дитина, відчувши, що старші зрозуміли її душевний стан, стає м'якою, чутливою до добра. Те, що я називаю вихованістю, є відповіддю дитини на наше вміння розуміти її стан. Якщо ж старші, не розуміючи дитини, байдужі до її душевних порухів, часом бур і ураганів, – дитина стає жорстокою, озлоблюється, вона може навмисне робити зло» [4, с. 255].

Використання педагогічної спадщини В. Сухомлинського керівниками загальноосвітніх навчальних закладів є дуже актуальним у наш час. Розвиток культури управління сучасною школою – важлива умова інноваційного розвитку навчального закладу, умова якісних змін у системі загальної середньої освіти. Тільки за умови тісної співпраці директора школи з педагогічним колективом, використовуючи творчі ідеї та педагогічний досвід великого педагога, можна навчити дітей жити в гармонії з навколишнім світом. Здійснення навчання та виховання на засадах гуманістичних ідей Василя Олександровича дозволяє визначити основні форми та методи в роботі керівника школи:

- колегіальність прийняття рішень, систематична робота учительських колегій;
- учнівське самоврядування;
- постійна турбота про здоров'я дітей;

- створення цілісної системи вивчення учнів, проведення тематичних психологічних семінарів та науково-педагогічних рад і консилиумів;
- організація навчання вчителів, підвищення їхньої кваліфікації, ознайомлення з передовим педагогічним досвідом, світовими альтернативними педагогічними системами;
- організація спільної діяльності школи та сім'ї, робота батьківських університетів, теоретичних семінарів;
- урахування вікових життєвих ритмів дітей, сензитивних періодів у навчанні;
- диференційований підхід, робота в індивідуальному режимі учнів;
- гуманізація форм контролю знань, оцінювання не тільки результату, але й затрачених зусиль;
- організація «життєвого простору» дітей, продумане оточення, яке якомога більше наближається до умов сім'ї.

Отже, метою гуманістичного виховання є формування гуманістичного світогляду на основі розвитку етичної культури школярів. Це відповідає базовому розумінню культури особистості як гармонії культури знань і умінь. Завдання сучасної школи в гуманістичному вихованні полягає в тому, щоб так побудувати діяльність, щоб сама її організація виховувала дітей у душі високої моральності. Творчість В. Сухомлинського переконує нас у різноманітності педагогічних підходів до формування особистості учня. Нині, у період активних пошуків ефективних методів виховання гуманістичних цінностей практична діяльність Василя Олександровича є надійним помічником у вирішенні цих важливих завдань.

Подальшого дослідження потребують методичні аспекти означеної проблеми, вивчення форм, методів, прийомів роботи, що використовував В. Сухомлинський для здійснення навчання та виховання на засадах гуманістичних ідей у загальноосвітньому навчальному закладі. Упровадження й творче використання цього цінного досвіду великого педагога може сприяти розв'язанню назрілих проблем, які сьогодні нагромадилися в управлінні навчальним закладом.

Література:

1. Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття») [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/896-93-%D0%BF>.
2. Сухомлинський В. О. Духовний світ школяра / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори : в 5-ти т. – К. : Радянська школа, 1976. – Т. 1. – С. 209-403.
3. Сухомлинський В. О. Проблеми виховання всебічно розвинутої особистості / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори : в 5-ти т. – К. : Радянська школа, 1976. – Т. 1. – С. 62-208.
4. Сухомлинський В. О. Сто порад учителям / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори : в 5-ти т. – К. : Радянська школа, 1976. – Т. 2. – С. 419-655.
5. Сухомлинський В. О. Розмова з молодим директором школи / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори : в 5-ти т. – К. : Радянська школа, 1977. – Т. 4. – С. 394-620.
6. Сухомлинський В. О. Павлицька середня школа / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори : в 5-ти т. – К. : Радянська школа, 1976. – Т. 4. – С. 31-390.
7. Сухомлинський В. О. Батьківська педагогіка / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори : в 5-ти т. – К. : Радянська школа, 1976. – Т. 5. – С. 410-414.
8. Сухомлинський В. О. Залежить тільки від нас / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори : в 5-ти т. – К. : Радянська школа, 1976. – Т. 5. – С. 284-288.
9. Сухомлинський В. О. Людина неповторна / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори : в 5-ти т. – К. : Радянська школа, 1976. – Т. 5. – С. 80-96.
10. Шиянов Е. Н. Гуманізація професійного становлення педагога / Е. Н. Шиянов // Педагогіка. – 2011. – № 9. – С. 80-84.

Одайник С. Ф.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ В РАБОТЕ ДИРЕКТОРА ШКОЛЫ
ИДЕИ ГУМАНИСТИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ В. А. СУХОМЛИНСКОГО

В статье рассмотрены некоторые принципы концепции «гуманной» педагогики В. Сухомлинского, обоснована сущность, содержание и формы гуманистического воспитания школьников, следствием которого есть утверждение в образовательном учреждении общечеловеческих духовных ценностей, признание прав личности ребенка; изложены принципы педагогической деятельности руководителя учебного заведения, основанные на любви к детям, толерантности, совместной творческой работы, корректности, компетентности, умении создавать вокруг себя позитивную атмосферу для всех субъектов образовательного процесса. Доказано, что внедрение и творческое использование ценного опыта великого педагога может способствовать оптимизации управления процессом воспитания посредством гуманизации образования.

Ключевые слова: В. Сухомлинский, директор школы, управление учебно-воспитательным процессом, гуманизация образования, гуманизм, человечность, педагогическая культура, вера в ребенка.

Odainyk S. F.

USING THE WORK OF THE SCHOOL PRINCIPAL IDEAS
OF HUMANISTIC EDUCATION V. SUKHOMLINSKIY

The article describes some of the principles of the concept of «humane» pedagogy of V. Sukhomlinsky, substantiates the nature, content and form of humanistic education of pupils, the consequence of which is the adoption in the educational institution of universal spiritual values, the recognition of the rights of the child's personality; the principles of pedagogical activity of the head of the educational institution, based on the love of children, tolerance, creative collaborations, correctness, competence, the ability to create a positive atmosphere for all subjects of the educational process. Analyzed the promotion of creative possibilities of man, his intellectual freedom, the creation of favorable conditions for disclosure of the identity. Determined that humane values and their corresponding rules define common behavior and regulate the relationship between people, ensure the rationality and humanity of their lifestyle, and consequently the viability of the society. It is proved that the implementation and creative use of the valuable experience of the great teacher can contribute to optimize the management process of education by means of humanization of education. The methodology of humanistic education in Vasily Sukhomlinsky is a system organically combined in various ways, methods, techniques impact on the pupils which were realized by means of skilful communication of the teacher with students. The use of pedagogical heritage of V. Sukhomlinsky heads of secondary schools is very relevant in our time. The development of culture in the management of modern school is an important condition for innovative development of educational institution, the condition of qualitative changes in the system of General secondary education.

Keywords: V. Sukhomlinsky, the Director of the school, the management of the educational process, humanization of education, humanism, humanity, pedagogical culture, belief in the child.